

A „csehszlovák” dilemma: együtt vagy külön?

1992 nyarán a cseh és a szlovák vezetők megállapodtak arról, hogy az ország két független államra bomlik, Václav Klaus cseh és Vladimír Mečiar szlovák kormányfő bejelentette, hogy az év végén megszűnik Csehszlovákia, és 1993 első napján létrejön a független Csehország és Szlovákia. Ezzel Csehszlovákia történetének vége szakadt: született 1918-ban, élt 74 évet.

1968 tavaszán a Varsói Szerződés csapatainak bevonulása bebizonyította, hogy a szocializmus sosem lehet „emberarcú”, mindig diktatúra marad. Egészen a Szovjetunió megroppanásáig kellett várni, hogy a „bársonyos forradalom” felszámolja a kommunista rendszert. Ekkor viszont felmerült a kérdés: mi lesz veled Csehszlovákia? Vissza lehet-e térni 1918-hoz? Lehet-e egy demokratikus újjászületés? Vajon csak a kommunista diktatúra tartotta össze igazából az államot, ahogyan az Jugoszláviában volt? Milyen ellentétek feszültek a mélyben szlovákok és csehek között? Egyáltalán voltak ellentétek? Ki dönti el, hogy melyik úton tovább? Mennyi idő kell, hogy megfelelő döntés szülessen? Ki méri fel a kockázatokat? Hogy osztozunk, ha osztozunk? Mennyibe fog ez kerülni?

Ezernyi felmerülő kérdés, de mintha nem jutott volna idő a válaszokra. Száguldottak az események, s a diktatúra igájától való megszabadulás ünnepének végén már két állam állt az egykori Csehszlovákia helyén. Probléma volt az is, hogy ahogyan az ország születéséről egykor, úgy a haláláról sem annak lakói döntöttek. Václav Havel szövetségi elnök 1992 elején még benyújtott a népszavazásról és az új csehszlovák alkotmány elfogadásáról szóló alkotmánymódosítási javaslatot, amit azonban a cseh és a szlovák szövetségi parlament már nem fogadott el. Mert csehszlovákok pedig nincsenek. A szlovák és a cseh részről is egyre erősebbek voltak a függetlenségi törekvések. A csehek többsége azért támogatta a szétválást, mert úgy gondolta a szegény szlovák rokon nélkül könnyebben integrálódik a nyugati demokráciák Európájába, a szlovákok pedig a történelemben először önálló államot alapíthattak.

Na de ha mindenki akarta, miért nem a nép döntött? Máig érzékeny kérdés, hogy miért nem írtak ki népszavazást, hogy miért nem törvényesíthette a társadalom ilyen módon a két állam különválását. Václav Havel a „bársonyos forradalom” ikonja volt, de ő még a Szovjetuniótól való függetlenség, a szabad Csehszlovákia megvalósulását várta, abban hitt. Aztán a történelem – vagy csak Mečiar és Klaus? – hamar túllépett rajta, és egyre többen gondolják úgy, hogy ez hiba volt. Az idő tudja csak megválaszolni majd ezt a kérdést. Most csak annyit

látunk, hogy az elválás békés volt, a két állam kezdi megtalálni a helyét Európában és a világban. Újjáéledt a visegrádi országok együttműködése, UNESCO, ENSZ, Világbank tagság vált elérhetővé. Mindkét állam integrációs célokat tűzött ki maga elé, de még nem látjuk az azokhoz szükséges gazdasági feltételeket, s azt sem, hogy elérésük külön vagy együtt lenne könnyebb.

A kérdés adott, de egy biztos: nincs visszaút. 1992 szilveszterének éjszakáján utoljára hangzott el a csehszlovák himnusz, a csehek emlékül eltették maguknak a közös zászlót, a szlovákok államot alapítottak. Amit az átkos kommunista időkben még közösen tűztek ki célul, most külön kell véghez vinniük.

Források:

<https://mult-kor.hu/igy-epult-fel-majd-omlott-ossze-az-egykori-csehszlovakia-20211231>

<https://www.duol.hu/helyi-eletstilus/2022/12/csehország-szlovakia-onallo-es-fuggetlen-allamokka-valtak>

A csapatfotóhoz felhasznált kép: © Oldřich Škácha / Václav Havel Könyvtár, 2009